

MACROPEDIUS, EEN GROOT GEMERTENAAR.
ZELFS IN AMERIKA BEKEND.

Mensen, die in het verleden iets gepresteerd hebben op het gebied van de wetenschap en zo invloed hebben gehad op hun tijdgenoten, blijven de aandacht trekken, ook nog lang na hun dood. Door hun nagelaten werken krijgen we een beter beeld van de tijd, waarin onze voorvaderen leefden, leren we personen kennen, waarmee ze in contact stonden en komen we meer te weten van het persoonlijk leven van de schrijvers.

Een van die mannen, die door zijn werk blijft voortleven, is de Gemertenaar Macropedius. Nog pas kort geleden, in de maand juni van dit jaar, is hij opnieuw in de belangstelling van de wetenschappelijke wereld komen te staan, doordat de heer R.C.Engelberts aan de Universiteit van Utrecht zijn titel van doctor in de letteren verkreeg door een proefschrift te verdedigen over een van de werken van Macropedius. Dit werk is een toneelstuk van Macropedius, een blijspel genaamd Bassarus, waarin deze - een koster - bij de pastoor en een notabele van het dorp een malse kapoen en een lamsrug steelt en hen dan allebei voor een diner uitnodigt, waarbij ze hun eigen spullen opeten.

Dit is reeds het derde proefschrift, dat aan Macropedius is gewijd; in 1903 doctoreerde de heer J.Hartelust met zijn werk: De dictione Macropedii, d.i. over de taal en stijl van Macropedius en in 1952 verscheen er in Amerika een proefschrift over een van de werken van Macropedius, nl. Hecastus, een toneelwerk in de geest van het Nederlandse Elcerlyck. De schrijver van dit proefschrift, father Walter Peters, een Amerikaans priester, is destijds zelf in Gemert geweest en ik heb op zijn verzoek met hem "Het Slotje" in de Deel bezocht, waar hij enige foto's maakte.

Twintig jaar geleden vroeg Pater Loffeld om een proefschrift over Macropedius en om een vertaling van een van zijn toneelstukken; sindsdien zijn er twee verschenen, zij het niet van de hand van een Gemertenaar, zoals Pater Loffeld graag had gezien. Hieruit blijkt

dus wel, hoezeer het werk van Macropedius wordt gewaardeerd.

Georgius Macropedius werd geboren te Gemert op "Het Slotje" in de Deel en volgens de laatste gegevens het meest waarschijnlijk in 1486. Zijn ouders waren van adellijke afkomst; hun namen zijn verder niet bekend, wel een zuster van hem, met name Cornelia. Zijn eigenlijke naam was Joris van Lanckvelt.. De naam "Lanckvelt" vinden we onder Gemert op vele 17e eeuwse kaarten van Noord-Brabant, soms aangeduid met de naam "Joncker Lanckvelt". A.J.van der Aa spreekt in zijn Aardrijkskundig Woordenboek van 1846 van een "voormalig oud kasteel" Lankveld onder Gemert. De Gemertse Pater van den Elsen noemt in zijn geschiedenis van de Latijnse School te Gemert (1887) enkele Jonkers van Lanckvelt tussen 1474 en 1598. In Den Bosch bevindt zich in de bibliotheek van het Provinciaal Genootschap een tekening "Het huis Lanckveld te Gemert", een copie gemaakt naar een voorstelling in A.C.Brok (1776-1834), Beschrijving Stad en Meijerij van Den Bosch. Men kan er de tegenwoordige achtergevel aan de rechtse kant van het Slotje nog in terugkennen. Uit deze gegevens kan men opmaken, dat de plaats of het huis Lanckvelt in Gemert als van historische waarde werd beschouwd.

Joris van Lanckvelt noemde zich later naar de gewoonte van de geleerden van die tijd met de Griekse naam "Macropedius", hetgeen betekent "lang veld". Daar er rond 1500 in Gemert geen gelegenheid was voor voortgezet onderwijs, kwam onze Joris vermoedelijk al op jonge leeftijd in Den Bosch terecht bij de Broeders van het Gemene leven en werd zo in de gelegenheid gesteld de stads- of kapittelscholen te bezoeken. De leerstof werd bij de Broeders gerepeteerd en zo nodig aangevuld.

In 1502 sloot Joris zich aan bij de Broederschap van het Gemene leven, een gemeenschap van priesters, geestelijken en leken. De leden stonden hun eigen bezit af aan de gemeenschap, de priesters onder hen oefenden zielzorg uit, voornamelijk onder de schoolgaande jeugd. Daarnaast voorzagen zij in hun levensonderhoud door het overschrijven, het illustreren en binden van boeken. Dat ook Macro-

dedius dit gedaan heeft, blijkt uit hetgeen over hem geschreven staat: "Hij schreef gewijde boeken over, bond en versierde ze".

Hij werd omstreeks zijn 25ste jaar priestergewijd, en begon om ongeveer dezelfde tijd aan zijn eerste toneelstuk "De Verloren Zoon", dat hij pas dertig jaar later uitgaf. Macropedius heeft geen universitaire studies gemaakt, maar heeft zich door zelfstudie een kennis verworven, waardoor hij kon wedijveren met de beste humanisten van zijn tijd. Hij ontwikkelde zich volgens het getuigenis van zijn medebroeder Arnoldus van Nijmegen tot een alzijdig geleerde, "toen hij schoolleider was in den Bosch, Luik en Utrecht". In Den Bosch was zijn voornaamste taak toezicht houden op de vorderingen van de leerlingen, die bij de Broeders waren opgenomen, om hen op te leiden voor hun eigen gemeenschap of om hen voor te bereiden op de priesterlijke staat of het kloosterleven. In Luik werd hij hoofd van een onderwijsinrichting, die rond 1520 misschien wel 1600 leerlingen telde; een bewijs dat men groot vertrouwen stelde in de capaciteiten van Macropedius.

In 1530 verscheen in Utrecht zijn eerste werk: een Griekse grammatica; in dat jaar zal hij zich dus in deze stad bevonden hebben. Een leerling van Macropedius, een latere professor in de H.Schrift te Leuven, getuigt van hem, dat "aan de Hieronymus-school de beroemde Macropedius in hoog aanzien stond". Verder schreef hij een aantal leerboeken, die een complete cursus vormen voor het aanleren van het Latijn naar het voorbeeld van de klassieke schrijvers. In zes jaar tijds werden grondig de regels van de Latijnse Grammatica geleerd en het hele systeem was er op gericht om het Latijn te leren spreken en schrijven, ja zelfs tot het maken van Latijnse gedichten. Deze methode van Latijn leren heeft zich hier gehandhaafd tot voor een tien tot twintig jaar geleden; de Latijnse School te Gemert was er een voorbeeld van.

Onder de leiding van Macropedius groeide de Utrechtse school uit tot een instituut, waar vele geleerde mannen vandaan zijn gekomen. Buiten de school kreeg

Macropedius ook bekendheid door de toneelopvoeringen van zijn leerlingen en uit de stadsrekeningen van Utrecht van het jaar 1550-1551 blijkt, dat "aan broeder Georgius Macropedius, rector van Sunte Jheronimus scole" een bedrag aan geld is uitbetaald voor het maken van een Latijnse inscriptie, die werd aangebracht op een van de bolwerken van de stad, genaamd "de Morgenster". De tekst luidde: "Morgenster word ik genoemd, ik bedreig de bloeddorstige vijanden van de stad en versier deze kant met een schitterend licht."

Door het schrijven en uitgeven van een groot aantal werken, waaronder een twaalftal toneelstukken, werd hij een taalgeleerde van groot formaat en een van de beroemste mannen van zijn tijd; hij beschouwde het toneel als de beste leerschool voor de jeugd. Verschillende van zijn drama's zijn herhaaldelijk gedrukt en zijn "Hecastus" werd tussen 1549 en 1609 op minstens 12 verschillende plaatsen in Duitsland en Zwitserland opgevoerd. Andere stukken werden in het Zweeds en Deens vertaald.

Dit alles wijst ons op de grote waardering, die Macropedius overal ondervond, en op zijn grote werklust niettegenstaande de jicht, waardoor hij vanaf zijn 21ste jaar werd gekweld. Deze nam soms heftige vormen aan, zoals blijkt uit een brief van 9 mei 1549, waarin hij schrijft, dat hij zijn vriend Cornelius Valerius slechts één antwoord kan geven op zijn twee brieven, vanwege de hevige jicht en de pijn in zijn handen en voeten, en dat hij kan gaan noch staan tenzij steunend op een stok. Toch verliest hij er zijn goed humeur niet bij, want uit de ondertekening, die luidt: "Uw Macropedius met de dikke voeten", blijkt, dat hij nog over zelfspot beschikte.

Op 70 jarige leeftijd kreeg hij eervol ontslag en keerde terug naar Den Bosch, waar hij eind juli 1558 overleed, uitgeput door de jicht en het harde werken, waarbij nog een besmettelijke koorts kwam. Hij werd daar begraven in de kerk van de Broederschap, die echter niet meer bestaat. Een monumentaal graf werd door een leerling en vriend, Johannes van Lent, voor hem op-

gericht. Een gedeelte van zijn grafschrift luidde: "Na veel en hard werken heeft Georgius Macropedius zijn loon in de hemel ontvangen; op hoge leeftijd heeft hij, bekend over de gehele aarde, zijn jichtig lichaam, door langdurige arbeid afgemat, hier achtergelaten. Zijn menslievendheid, zijn grote hulpvaardigheid, zijn beminnelijke vriendelijkheid, zijn oprechtheid, vroomheid en geleerdheid hebben hem tot hemeling gemaakt.

De nagedachtenis van onze Joris van Lanckvelt wordt in Gemert bewaard door een straatnaam, "de Macropediusstraat, gelegen langs zijn geboortehuis, "Het Slotje" in de Deel. Dit gaat echter, helaas, tegen de grond. Een of ander Monument ter ere van Macropedius zou daar de toch al saaie bebouwing wat kunnen verlevendigen. Laten we er het beste van hopen,

M.H.J. PENNINGS.

Weduwen-pensioen in 1683.

Sommige van onze tegenwoordige sociale bepalingen vinden we in Gemert al toegepast lang voordat daaromtrent wettelijke voorschriften bestonden. Zo blijkt, uit een ordonnantie van Emond Godefroy van Bocholtz, Landcommandeur van Aldenbiezen, gedateerd 8 juni 1683. Hij schrijft aldus: "Wij ordoneren en bevelen hiermede aan die Regeerders van onze Vrijheerlicheyt van Gemert om aan Maria naergelatene Weduwe van wijlen Nicolaes van Puijffelinck in synen leven gewezenen ondervorster aldaer die behulpzaeme handt te bieden tot derselver noodigen onderhoudt met haeren kinderen, volgens onze placaaeten over dit subiect geemaneert ende d'observantie ende gebruyck van die omligende plaetsen in gelijken cas, alsoo den voorschreven Ondervorster heeft zijn leven verloren in de fonotie en de verrichtinge van sijnen dienst."

Gegeven op onze Landscommanderie tot Aldenbiessen den 8 Junij a^o 1683. Getekend

Bocholtz. D.O.L.

M.H.J. Pennings.